

पगमे । प्र+बुध-बिच्-भावे ल्युट् । प्रकटबोधने
४४७३पने पूर्वगन्धस्य न्यूनतायां पुनः सौगन्ध्योत्पादनाद
व्यापारभेदे व्यसरः ।

प्रबोधनी स्त्री प्रबोध्यते हरिरत्न प्र+बुध-बिच्-आधारे ल्युट्
लीप् । कार्तिकशुक्लैकादश्याम् तत्र शयितस्य हरेरवस्था-
यनाहङ्गव्यापारस्याचरणात्तस्यास्तथात्वम् । अत्रानैका-
दशोदये तस्याः सङ्ख्यभेदस्य साक्षाता दृशिता ।

तस्याहात्म्यं च पञ्चपु० उ० ख० १२६ च० उक्तं यथा

“मङ्गोराच प्रबोधन्यास साहात्म्यं पापघ्नं पुण्यवर्ध-
नम् । सुक्तिदं शुद्धबुद्धीनां श्रेष्ठं च सुनिश्चयम् । ता-
वद्गर्जन्ति तीर्थानि पुष्पान्यायतनानि च । यावत् प्रबो-
धनी विष्णोस्तिथिर्नायाति कार्तिके । अश्वमेधसङ्घाणि
वाजपेयशतानि च । एकेनैवोपवासेन प्रबोधन्यां भवन्ति
हि । मेरुमन्दरतल्यानि पापानि सुवहन्त्यपि । भस्म-
सात् कुरुते मर्त्यो हरिवोधन्युपासनात् । पूर्वजन्मसङ्-
घेषु यत्पापं सप्तपार्जितम् । जागरणं प्रबोधन्यां द-
हते तद्वराश्रितम् । उपवासं प्रबोधन्यां यः करोति
समाहितः । विधिवच्च सुनिश्चेष्ट । यद्योक्तं लभते फ-
लम् । यानि कानि च तीर्थानि त्रैलोक्ये संवसन्ति
वै । तानि तस्य गृहे सम्यक् कृता येन प्रबोधनी । किं
तस्य वज्रभिः पुष्पैः सुरलोकसुखप्रदैः । जज्ञे सन्तो-
षिता येन संपूर्णा हरिवोधनी । बोधनीं सहस्रोपग्रैव
सक्तिमानी भवेन्नरः । प्रबोधन्यां नरत्रेष्ठ ! न पुनर्गर्भ-
सादिश्रेष्ठ । ज्ञानं दानं जपो होमः सहस्रिभ्यो जना-
र्दनम् । नरैर्यत् क्रियते जज्ञे प्रबोधन्यां तद्वत्तयम् ।
वेदार्चयन्ति नरास्तस्यां भक्त्या विष्णुं जगत्पतिम् । उ-
त्थित्वा बोधनीं ते तु प्रभवे बुद्धिबौद्धः । महाव्रतमिदं
पुनः महापापघनाशनम् । प्रबोधन्यां सुने ! विष्णोर्वि-
धिवत् सहस्रोपघनम् । स ज्ञानी च स योगी च स तपस्वी
जितेन्द्रियः । सर्गलोको च तस्यास्तां य उपपासते प्रबो-
धनीम् । यत्तु जन्मकृतं पापं स्मृतं वा यदि वा वज्र ।
करोति भस्मसादिषुः प्रबोधन्यां प्रपूजितः । हरिपूजा
विधातव्या कार्तिके बोधवासरे । नीतशास्त्रविनोदेन
प्रबोधन्यान्तु जागरात् । चन्द्रसूर्योपरागे च यत् फलं
परिर्कीर्तितम् । तस्मात् सङ्घसंश्रितं प्रबोधन्यां हि
जागरात् । ज्ञानं दानं जपो होमः स्नाध्यायवाचनं
हरेः । एतस्मात् कोटिशुचिन्तं प्रबोधन्यां हि जागरात् ।
इत्येवै जन्तमममति यत्पुष्पं नरेणोपाजितं भुवि ।

इथा भवति तत्सर्वं न कृत्वा बोधवासरम्” । “प्रबो-
धन्यास साहात्म्यं पापघ्नं पुण्यवर्धनम् । सुक्तिदं
कृतबुद्धीनां श्रेष्ठं च सुनिश्चयम् । तावद्गर्जन्ति वि-
प्रेन्द्र ! गङ्गाभागीरथी क्षितौ । यावत्तयायाति पापघ्नी
कार्तिके हरिवोधनी । तावद्गर्जन्ति तीर्थानि व्यास-
सङ्घसरांसि च । यावत् प्रबोधनी विष्णोस्तिथिर्ना-
याति कार्तिके । वाजपेयसङ्घाणि अश्वमेधशतानि
च । एकेनैवोपवासेन प्रबोधन्यां लभेन्नरः । दुर्लभञ्चैव
दुष्प्रापं त्रैलोक्ये सचराचरे । तदापि प्रार्थितं विप्र !
ददाति हरिवोधनी । ऐश्वर्यं सन्ततिं प्रशान् राज्यच-
क्रसम्पदः । ददात्युपोषिता विप्र ! हेतुया हरि-
बोधनी । मेरुमन्दरतल्यानि पापान्यत्यर्जितान्यपि ।
एकेनैवोपवासेन दहते हरिवोधनी । पृथिव्यां यानि
दानानि दत्त्वा यत् फलमाप्नुते । एकेनैवोपवासेन ददाति
हरिवोधनी” हरि० वि० ।

प्रभञ्जन न० प्रभञ्जति तस्यादीन् प्र+भञ्ज-युच् । वायो
व्यसरः । [बतायां स्त्री राजनि०]

प्रभद्र पु० प्रकटं भद्रमस्मात् एव० । १ निम्बद्वये २ प्रसारिण्यां
प्रभद्रक न० “भवति नजो भजौ रसहितौ प्रभद्रकम्”
ह० र० उक्ते पञ्चदशाक्षरपादके रुन्दोभेदे ।

प्रभर्मन् पु० भ-भावे कर्त्तरि वा मनिन् प्रकटं भर्मं भरणं
प्रकटो भर्मा भर्ता कृत्विक् वा यञिन् । १ यज्ञो ऋ० द०
८२ । १ भाष्ये दृश्यम् । प्र+भ-भावे मनिन् । २ प्रकर्षेण
भरणे सम्पादने न० ऋ० १ । ७३ । ७

प्रभव पु० प्रभवत्यस्मात् “भवः प्रभवः” पा० भूकर्त्तृरपादने
वाच्ये णप् । १ प्रथमप्रकाशस्थाने २ अन्यतः सिद्धस्य
प्रथमोपबन्धस्थाने हेमच० १ सूत्रे ४ सुनिभेदे ५ जन्म-
हेतो । भावे णप् । ६ जन्मनि । करणे णप् । ७ परा-
क्रमे मेदि० । ८ पटित्वस्वरमध्ये वत्सरभेदे तत्फलसंज्ञं
ज्यो० त० भविष्यपु० “वज्रतोयास्तथा मेधा वज्रस्यया च
मेदिनी । वज्रज्वोरास्तथा गावो व्याधिरोग विवर्जिताः ।
प्रशान्ताः पार्थिवाश्चैव प्रभवे परिकीर्तिता” । ९ विष्णो
पु० “संभवो भावनो भर्ता प्रभवः प्रभुरीश्वरः” विष्णुसु-
प्रभवादि पु० प्रभव आदिर्येषाम् । प्रभवप्रवृत्तिपटित्वस्वरपु-
स च शुद्धमध्यमोगात् गणनीयः । “ज्योतिर्विदं दृश्यं
सध्यात् प्रभवादेशं सम्भवम् । उच्यते इत्थं समाद्यादि व-
र्मायामपि सम्भवम्” ज्यो० त० । ते च ज्यो० त० फलस-
हितः दर्शिता तच्छब्दे तद्वाक्यसंज्ञं वक्ष्यते च तदानयनञ्च